

9. Про виконання бюджету Фонду та регіональних програм щодо відновлення здоров'я застрахованих осіб та членів їх сімей за 2011 рік [Електронний ресурс]: Постанова Правління Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності від 03.04.2012 р. № 21. – Режим доступу: http://www.fse.gov.ua/fse/control/uk/publish/article?art_id=544498&cat_id=510586. – Назва з екрана.
10. Протокол № 7 засідання Громадської ради при Пенсійному фонді України від 26 берез. 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/article?art_id=210088&cat_id=164649&. – Назва з екрана.

УДК 502.131:622.012(477)

ЕКОНОМІЧНЕ ПІДРУНТТЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Л. М. Шимановська-Діанич, кандидат технічних наук

Гірничо-збагачувальні підприємства є суб'єктами базової галузі економіки України, що утворюють значну частину внутрішнього валового продукту і попиту на ринку праці та одночасно є потужними забруднювачами довкілля, діяльність яких також виснажує мінерально-сировинну базу країни. Враховуючи такі вагомні характеристики гірничо-збагачувальних підприємств, важливим є вирішення актуального питання з удосконалення їх природоохоронної діяльності, яка має бути заснована на інтегральній оцінці економіко-екологічної ефективності господарювання гірничо-збагачувальних комбінатів. Мотивація гірничо-збагачувальних підприємств до вирішення корінних екологічних проблем, які утворюються при здійсненні виробничої діяльності, обмежується негативною тенденцією до суттєвого збільшення екологічних витрат та падіння поточних прибутків. Такий стан природоохоронної діяльності посилюється недоліками діючих організаційних структур гірничо-збагачувальних комплексів, якими визначається пріоритет суто виробничих завдань.

Загальним проблемам екологізації гірничодобувної сфери економіки та деяким з її найважливіших аспектів присвячені дослідження таких відомих учених, як О. І. Амоша,

Н. В. Барбашова, Т. П. Галушкіна, Б. В. Данилішин, Н. І. Коніщева, В. С. Маєвський, Є. В. Мішенін, І. В. Петенко, С. Ф. Поважний, О. В. Половян, А. А. Садеков, С. Ф. Смерічевський, В. М. Степанов, Г. О. Черніченко, І. В. Шкрабак та ін. Науковому дослідженню аспектів упровадження екологічного підприємництва, а також розвитку екологічно чистого виробництва присвятили свої праці такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як: В. І. Бобошко, Б. В. Буркінський, В. А. Голян, О. В. Вареннікова, Л. В. Жарова, Є. Ю. Какутич, П. І. Коренюк, А. А. Наумов, О. І. Торопецький, С. К. Харічков, М. А. Хвесик, Є. В. Хлобистов, Г. І. Шоган, Е. Р. Черняхівський, О. В. Чечунова, Я. Я. Яндиганов та ін. На вирішення проблеми визначення економічної сутності відходів гірничо-збагачувального виробництва суттєво вплинули нормативно-законодавчі документи [4, 6]; публікації І. А. Басманова, П. С. Безруких, М. П. Воскобойніка, З. В. Гуцайлюка, В. І. Кержакова, В. Ф. Палія, Н. Л. Пирогова, А. Д. Трусова.

Сучасна цивілізація заснована на безперервній інтенсифікації використання неповновлених мінерально-сировинних ресурсів, такий підхід до організації виробництва й життєдіяльності віднімає у майбутніх поколінь перспективу доступу до наявних нині

ресурсів і соціальному благу. Екологічні проблеми виробничих підприємств у сучасному світі набули глобального, міждержавного, національного, регіонального і локального масштабу.

Становище сировинних баз багатьох найважливіших гірничо-збагачувальних підприємств України різко погіршилося у зв'язку зі значним вичерпанням розвіданих запасів, зниженням їх якісних і економічних характеристик, ускладненням умов відробки в результаті тривалої й інтенсивної експлуатації раніше освоєних родовищ [3]. Стрімке зростання видобутку та споживання мінеральної сировини, зниження самозабезпеченості нею багатьох промислово розвинутих країн за рахунок національних джерел, погіршення екологічної обстановки в гірничо-збагачувальних і переробних центрах, посилення нерівномірності розподілу розвіданих запасів, видобутку і споживання між розвинутими капіталістичними країнами та країнами, що розвиваються, неодноразово призводили до кризових ситуацій у забезпеченні мінерально-сировинними ресурсами.

Основні напрями природоохоронної діяльності сучасних підприємств обмежуються критерієм економічної доцільності для основної операційної діяльності, перш за все з метою зменшити ресурсоемність виробництва та обсяги природоохоронних платежів, розмір і порядок нарахування яких визначається чинним законодавством [5]. Природоохоронна діяльність розглядається менеджментом комбінатів як додаткова та вимушена, сформована від впливом вимог їх зовнішнього середовища [4].

В Україні пріоритетний розвиток одержали заходи обмежувального характеру, для реалізації яких існує нормативно-правова база. Однак у існуючих економічних і соціальних умовах вони малоефективні з таких причин:

- підприємства не зацікавлені в реалізації заходів, що стосуються мінімізації навантаження на навколишнє середовище, тому що їхня вартість значно перевищує екологічні платежі, штрафи й таке інше за забруднення відходами навколишнього природного середовища;

- перенос витрат, пов'язаних із витратами на реалізацію екологічних заходів, є додатковим фінансовим тиском на споживача, а не на виробника;

- для запобігання додаткового фінансового тиску на підприємства, величина екологічних штрафів встановлюється на рівні, що значно менший, ніж реальна вартість заходів щодо реабілітації навколишнього природного середовища.

Комплексне використання надр, удосконалення існуючих і створення нових технологій видобутку і переробки мінеральної сировини з метою раціонального використання природних ресурсів є однією з найважливіших проблем гірничо-збагачувальної промисловості, вирішення якої дозволить істотно скоротити площі цінних земель, що вилучаються для розміщення кар'єрів, відвалів розкривних порід і відходів збагачувальних фабрик. Отже, чим вищий ступінь використання розкривних порід, що є побіжними корисними копалинами, тим менші обсяги відвалів і розміри площ землі для їх розміщення. Проте ці питання на кар'єрах України не вирішуються, а це негативно позначається на економіці гірничодобувних галузей.

Практика природоохоронної діяльності гірничо-збагачувальних підприємств показує, що попри позитивні зрушення за останні роки, існує ряд недоліків, а саме:

- відсутність відповідної законодавчої бази, яка б регулювала найважливіші пріоритети діяльності підприємства – проблеми охорони навколишнього середовища і раціонального природокористування;

- у недостатній мірі і нерегулярно враховуються екологічні аспекти всіх стадій життєвого циклу продукції;

- відсутність розгорнутої екологічно-інформаційної системи;

- незважаючи на те, що «Положення про охорону навколишнього середовища» серед документів, якими керуються екологічні служби у своїй роботі, містить програму розвитку з охорони навколишнього середовища, фактично під програмами маються на увазі короткі плани заходів з охорони навколишнього середовища. Науково-технічна програма, розро-

блена на підприємстві, відображає лише окремий аспект проблеми охорони навколишнього середовища;

- відсутність публікації екологічного звіту, призначеного для широкої громадськості та всіх зацікавлених сторін, що містить інформацію про наміри і принципи підприємства щодо охорони довкілля, цілі і завдання, характеристики екологічності та реалізовані екологічні програми;

- діючі технології виробництва й очищення викидів і скидів не дозволяють підприємству реалізувати більш активну екологічну стратегію, ніж вимушена стратегія відповідності.

В Україні питаннями управління охороною природного середовища займаються державні законодавчі, виконавчі та судові гілки влади. Конституцією України законодавчі функції з питань охорони природи покладено на Парламент, що здійснює право власності на землю і її надра, природні ресурси, визначає державну екологічну політику і міжнародне співробітництво у сфері використання ресурсів і охорони навколишнього середовища, здійснює контроль за виконанням природоохоронного законодавства. З метою забезпечення екологічної безпеки у гірничопромислових регіонах України, законодавство України передбачає заходи із запобігання і ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище [2]. У Кодексі України про надра зазначено обов'язок користувачів надр: «...приводити земельні ділянки, порушені при користуванні надрами, у стан, придатний для подальшого їх використання у суспільному виробництві» [1]. Але, враховуючи те, що діючий механізм природоохорони на рівні гірничо-збагачувальних підприємств не забезпечує акумуляцію фінансових ресурсів природоохоронного призначення та недостатньо корелює з економічними інтересами підприємств, суттєве покращення якості навколишнього середовища потребує багато часу та активної природоохоронної роботи.

До основних завдань, спрямованих на приведення довкілля гірничопромислових регіо-

нів у стан, який би гарантував безпеку життєдіяльності, належать:

- рекультивация земель;
- ліквідація ставків-відстійників і шламосховищ;
- очистка та демінералізація вод;
- гасіння териконів і їх рекультивация тощо.

Економічне регулювання екологічної діяльності зумовлює необхідність організації стратегічної взаємодії підприємства та відповідних державних органів, які стимулюватимуть упровадження інноваційних технологій, що дозволяють підвищити продуктивність ресурсів і знизити витрати. Для цього необхідно дотримуватися принципу «використання найкращої наявної технології», що асоціюється найчастіше з технологіями очищення, і стимулювати технологічні зміни, спрямовані на зниження утворення забруднюючих речовин у процесі виробництва.

Спрямування засобів на зниження ступеня навантаження на навколишнє середовище означає, загалом, ряд випадків відволікання частини трудових і матеріальних ресурсів від безпосереднього виробництва продукції та фінансування за їх рахунок робіт, таких, що, на перший погляд, не приносять суттєвого результату. Однак більш прискіпливий аналіз може показати значний позитивний ефект від прийняття таких рішень, що проявляється, як у зниженні нанесених збитків навколишньому природному середовищу, так і у довшому збереженню мінерально-сировинної бази країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кодекс України про надра від 27 лип 1994 р. № 132/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. (Редакція станом на 18.11.2012). – 1994. – № 36. – Ст. 340.
2. Про зону надзвичайної екологічної ситуації : Закон України від 13 лип. 2000 р. № 1908-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 42. – Ст. 348.
3. Невская М. А. Экономическая оценка природных ресурсов: методологический аспект [Электронный ресурс] / М. А. Невская, Н. Я. Лобанов // Корпоративное управление и

- инновационное развитие экономики Севера : Вестник НИЦ корпоративного права, управления и венчурного инвестирования Сыктыв. гос. ун-та. – Режим доступа : <http://koet.syktsu.ru/vestnik/2011/2011-3/8/8.htm>. – Название с экрана.
4. Юрченко Л. І. Екологічна культура в контексті екологічної безпеки : монографія / Л. І. Юрченко. – К. : Вид. ПАРАПАН, 2008. – 296 с.
5. Shafik N. Economic Growth and Environmental Quality : Time-Series and Cross-Country Evidence / N. Shafik, S. Bandyopadhyay // World Bank Working Papers, WPS 904. – Washington, 2002. – 52 p.

УДК 330.131.5:331.104:334.73

СТАН І ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ РУХУ РОБОЧОЇ СИЛИ НА РИНКУ ПРАЦІ

Л. В. Степанова, кандидат економічних наук

Успіх і процвітання будь-якого підприємства залежить від конкурентоспроможності робочої сили, яка виходить на ринок праці. У сучасних умовах процес становлення ринку праці в Україні супроводжується посиленням його сегментації. В соціально-економічній структурі працездатного населення відбуваються суттєві зрушення: сегменти як зайнятого, так і не зайнятого населення відрізняються специфікою свого соціального статусу, економічною поведінкою, гарантіями зайнятості, рівнем та стабільністю доходів, конкурентоспроможністю та захищеністю ринку праці. Посиленню сегментації ринку сприяють різні чинники, зокрема структурні зміни в економіці, поява альтернативних форм господарювання і власності, спад виробництва і зниження життєвих стандартів українців. Наслідками дії цих чинників стало значне розшарування населення, загострення проблеми безробіття, зубожіння певних соціальних верств. З огляду на це, виникає необхідність дослідження причин та наслідків вивільнення робочої сили, яка стає одним з найважливіших елементів ринку праці.

Суттєвий вклад у розв'язанні цієї проблеми в сучасних умовах зробили українські вчені: С. І. Бандур, Д. П. Богиня, О. А. Грішнова, С. І. Дорогунцов, А. М. Колот, Т. А. Костишина, Е. М. Лібанова, Л. С. Лісогор, С. І. Пирожков, Л. В. Шаульська та інші, які у своїх працях не тільки визначають тенденції розви-

тку ринку праці, а й розробляють методики забезпечення конкурентоспроможною робочою силою підприємства різних галузей і форм власності.

Метою статті є дослідження стану ринку праці, зокрема руху кадрів, причин вивільнення працівників, і формування напрямів подолання негативних явищ на ринку праці.

На сучасному ринку праці відбуваються процеси вивільнення працівників, що зумовлені різними чинниками. Ми проаналізували чисельність працівників, що вибули в Україні та регіонах (рис. 1).

Дослідження цих процесів дають підстави стверджувати, що у 2010 р. порівняно з 2009 р. чисельність працівників, що вибули, зменшувалася і темп спаду становив 1,2 %, але збільшилась 2011 р. порівняно з 2010 р. на 8 %. Однак слід відзначити здебільшого рівну тенденцію щодо перевищення темпів збільшення кількості працівників, що вибули з підприємств, 2011 р. відносно 2010 р. порівняно з темпами росту за 2010 р. порівняно з 2009 р., що свідчить про погіршення ситуації на ринку праці.

Дослідження причини звільнення працівників в Україні показало, що серед 30,9 % працівників, що загалом вибули з усіх галузей економіки, 26,4 % працівників вибуло через плінність кадрів, що є негативною тенденцією (рис. 2).